

Usporedba disfluentnosti u govoru televizijskih voditelja i voditeljica

Šegina, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:711386>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Ana Šegina

**USPOREDBA DISFLUENTNOSTI U GOVORU TELEVIZIJSKIH VODITELJA I
VODITELJICA**

Diplomski rad

Zagreb, veljača, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Ana Šegina

**USPOREDBA DISFLUENTNOSTI U GOVORU TELEVIZIJSKIH VODITELJA I
VODITELJICA**

Diplomski rad

Mentorica:

Prof. dr. sc. Gordana Varošaneć-Škarić

Zagreb, veljača, 2024.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Ana Šegina

Naziv oba studija (i smjerova, ako ih studij ima): Fonetika, smjer Rehabilitacija slušanja i govora; Južnoslavenski jezici i književnosti, smjer Prevoditeljski

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Usporedba disfluentnosti u govoru televizijskih voditelja i voditeljica

Naslov rada na engleskome jeziku: Comparison of disfluency in the speech of television presenters

Datum predaje rada: 15.12.2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom

USPOREDNA DISFLUENTNOSTI U GOVORU TELEVIZIJSKIH VODITELJA I VODITELJICA

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Ana Šegina

Zagreb, prosinac, 2023.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Dosadašnja istraživanja	2
2.1 <i>Glas u profesijama</i>	4
2.2. <i>Razgovorni stil</i>	5
3. Teorijski okvir	6
3.1. <i>Govor i obilježja govora</i>	6
3.2. <i>Prozodija</i>	7
3.2.1. <i>Brzina govora (tempo govora)</i>	8
3.2.2. <i>Prekidi govora i podjela disfluentnosti</i>	9
3.2.3. <i>Punjači (zvučne stanke) i njihova funkcija</i>	10
3.2.4. <i>Sociolingvističko značenje punjača</i>	11
3.3. <i>Suvremena njega glasa</i>	12
4. Hipoteze i istraživačka pitanja	13
5. Metoda	13
5.1 <i>Ispitanici</i>	14
5.2 <i>Korpus</i>	14
5.3 <i>Tijek eksperimenta</i>	14
5.4 <i>Metode analize</i>	15
6. Rezultati i rasprava	15
7. Metodički dio rada: prijedlog vježbi za očuvanje glasa	24
8. Zaključak	31
Literatura:	32
Sažetak	38

1. Uvod

Govor je dio svakodnevnog života. On je u nama, oko nas te predstavlja dio našega identiteta. Kao alat ljudske komunikacije, prisutan je u svim djelatnostima. Jedna od osobina govora je i fluentnost, odnosno, tečnost.

Fluentan govor se prema Bortfieldu i sur. (2001: 123) definira kao glatki niz riječi koji poštuje sintaktička pravila nekog jezika. Stoga, ističu kako je svaki govor, čak onaj s minimalnim disfluentnostima – disfluantan.

Vidović Zorić (2021: 95) istaknula je kako je sposobnost tečnoga, fluentnoga govora, bilo u stranome ili u materinskome jeziku, jedan od glavnih pokazatelja jezične sposobnosti i rezultat je usklađenosti kognitivnih i motoričkih procesa na svim razinama govorne produkcije.

Varošanec-Škarić (2019: 243) navodi kako je u spontanome govoru prilikom razgovora fluentan, gladak govor bez ikakvih zastajkivanja i popravljivanja jako rijedak. Radi se o univerzalnoj pojavi koja je karakteristična za sve jezike. Drugim riječima, disfluentnošću se smatra svako prekidanje tečnoga govora u vidu punjača, ponavljanja, izostavljanja, zamjena riječi, umetanja i artikulacijskih pogreška. Shriberg (2001), prema Varošanec-Škarić (2019: 244) ističe kako disfluentnosti ovise o faktorima govornoga okruženja u kojemu se odvijaju te da se najčešće javljaju na početku fraze, a nešto rjeđe u sredini fraze. Isto tako, u porastu su sukladno duljini rečenice – što je rečenica dulja, disfluentnosti će biti više.

Fluentnost uključuje govorenje s lakoćom, bez zastajkivanja i dužih pauza, bez pogrešaka i ispravljanja. Naravno, u teoriji to sve zvuči vrlo jednostavno i jasno, no govor je puno kompleksniji od toga. Činjenica jest da je njegova proizvodnja uistinu složen proces. Od svih zanimanja, ipak se izdvaja jedno u kojemu je fluentnost govora izrazito bitna, a to je profesionalni govornik u elektroničkim medijima. Konkretno se u ovome istraživanju bavimo televizijskim voditeljima. Putem televizije i ostalih zvučnih medija, od malih nogu na svojevrsan način usvajamo govor i jezik. Stoga, uloga televizijskog voditelja u krajnju je ruku odgovoran posao.

Ovaj rad usmjeren je na otkrivanje razine disfluentnosti u govoru televizijskih voditelja i voditeljica na javnoj radijskoj i televizijskoj ustanovi – HRT-u. Analizirat će se razne varijable disfluentnosti na 10 govornih profesionalaca, ravnomjerno prema spolu u razgovornim emisijama od kojih su neke zabavnog sadržaja a neke ozbiljnog sadržaja.

Kako navode Peruško i Vidović Zorić u sažetku svoga rada (2023), govorne su disfluentnosti odraz kognitivnih i motoričkih procesa prilikom planiranja govora te su iz tog razloga česti predmet psiholingvističkih istraživanja.

Motivacija za ovim radom leži u potrebi za istraživanjem je li i u kolikoj je mjeri disfluentnost rodno varijabilna. Naime, uvriježeno je mišljenje kako su žene „govorljivije“ od muškaraca te je samim time popularno i mišljenje kako upravo one više podliježu disfluentnosti.

Rezultati istraživanja trebali bi otkriti kod kojega je spola disfluentnost prisutnija te će se isti moći koristiti u svrhu osvještavanja i poboljšanja glatkoće govora, odnosno usporediti i s recentnim istraživanjima televizijskog govora koje su istražile Varošaneć-Škarić i sur. (2023.) Očekivano je da će se učestalost punjača¹ i drugih vrsta disfluentnosti razlikovati po spolu te da će se i govornici kvantitativno razlikovati prema upotrebi različitih vrsta disfluentnosti.

Iz svega navedenoga proizlazi i sami cilj rada a to je utvrđivanje disfluentnosti u govoru s obzirom na spol govornika. Istraživanje je zamišljeno kao analiza prikupljenih punjača i ostalih varijabli disfluentnosti kod televizijskih voditelja u mozaičnom programu, razgovornim emisijama i talk showu. Analizirat će se pola sata spontanoga govora.

Prvo će se prikazati dosadašnja istraživanja kako bismo dobili uvid u stanje s upotrebom disfluentnosti kod muškaraca i kod žena. Zatim će se razviti teorijski dio gdje ćemo se detaljnije upoznati s pojmom disfluentnosti, njenim značenjem i varijablama. Nakon toga, navest će se istraživačka pitanja rada uz opis metodologije te ostalih elemenata istraživanja. Na kraju rada bit će predstavljeni rezultati provedenoga istraživanja te će se shodno tome navesti metodičke vježbe.

2. Dosadašnja istraživanja

Istraživanja na području glasa i govora nisu rijetkost. Štoviše, velik je broj provedenih istraživanja koja daju odgovore na pitanja i probleme koji su bili interesna sfera fonetske znanosti. U nastavku donosim neka od tih istraživanja.

U radu iz 1994. (Škarić, Varošaneć-Škarić, 1994: 11), dolazi se do zaključka kako Hrvatska televizija u svojim kadrovima koristi veliki broj govornika koji ne zadovoljavaju određene tražene kriterije. U tom velikom broju krije se nesrazmjerni broj žena. Kriteriji nisu dovoljno visoko postavljeni za obavljanje te uloge. Politika i sama težnja kuće trebala bi biti na većoj ravnoteži muškaraca i žena, što je lako izvedivo već i na samim audicijama. Potom, ne puštati u javni medij osobu koja za to nije dovoljno pripremljena te svakako ne zanemarivati daljnji svakodnevni rad na glatkoći govora i izvedbe.

¹ Varošaneć-Škarić (2019) prva uvodi termin punjača u hrvatsku upotrebu, kao inačicu engleske verzije „fillers“

Još jedno istraživanje Damira Horge (1994, 15-21) opisuje razne oblike narušavanja govorne tečnosti u dvije vrste elektroničkih medija; emisijama državne televizije i na radijskoj postaji. Dolazi do zaključka kako se svaka emisija razlikuje u učestalosti i strukturi govornih netečnosti, što je i za očekivati. Može se reći da su hrvatski elektronički mediji zasićeni govornicima, što je svakako pozitivna stvar. No, negativna je da se radi o retorički nespremnom govornicima što dovodi do prevelike netečnosti govora u mediju. Stoga, kako bi se glatkoća i tečnost govora doveli na prihvatljivu razinu, nužno je govorno educirati i uvježbavati profesionalne govornike. Nenadić El Mourtada i Varošaneć-Škarić u svome radu (2010: 183) ističu kako se na temelju svih mjerenih parametara da zaključiti kako u govoru televizijskih voditelja konkretno informativnog programa prevladava čitaćii govorni stil, koji se uvelike udaljava od željenoga, odnosno arhetipskog govora. Od svih, izdvojen je govor samo jednog voditelja kao nekoga tko donekle zadovoljavajuće ispunjava govorne kriterije. No ipak, kada se na kraju sve sumira, treba naglasiti kako mjereni podatci ukazuju na govornu sposobnost televizijskih voditelja od kojih neki dobro balansiraju sve govorne parametre dok se drugi previše udaljavaju od arhetipskog govora.

Kada se radi o varijabli spola, dokazano je da muškarci koriste veći broj punjaća nego što čine žene (Shriberg, 1994, Tottie, 2011, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 257). Isto tako, u istraživanjima Raysona i sur., (1977, prema Varošaneć Škarić, 2019: 257) konstatirano je da je nenazalna vokalizacija [er] uvelike češća pojava kod muškaraca, negoli kod žena, da govornici koji imaju više od 35 godina rabe znatno više punjaća u usporedbi s mlađom populacijom, a da je prema varijabli društvenih klasa nazalna vokalizacija [erm], odnosno [um] češća u skupini najobrazovanijih ljudi.

U još jednom istraživanju koje je proveo Tottie (2011, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 257) pokazalo se da je znatno više punjaća korišteno kod obrazovanih poslovnih ljudi u odnosu na prosječnu uporabu punjaća u neformalnim svakodnevnim razgovorima različitih društvenih klasa. Među klasama dakako postoji i zamjetna razlika u uporabi vrste punjaća, odnosno, najviša klasa vokalizira veći udio nazalnih punjaća [um]. Općenito govoreći, muškarci u neformalnim razgovorima rabe više punjaća nego žene, dok po vrsti punjaća žene rabe nazalne punjaće.

Kada govorimo o varijabli dobi, za očekivati je da skupina ljudi starije životne dobi u svome govoru upotrebljava više punjaća. U istraživanju (Tottie, 2011, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 258) su govornici prema dobi podijeljeni u šest skupina. Očekivano, ona najstarija skupina

ispitanika (dob 60 i više godina) ima znatno veću uporabu punjača u odnosu na mlađe ispitanike. Takva pojava se, među ostalim, objašnjava neizbježnim procesom starenja te sukladno tome, opadanjem kognitivnih funkcija.

U istraživanju provedenom ove godine (Varošanec-Škarić, G., Bašić, I. i Šegvić, B., 2023: 103-107) autorice su se bavile diskursnom dominacijom, interlokucijskom moći i kontrolom koje smatramo zanimljivim karakteristikama jezične aktivnosti u kojoj govornici različitih jezičnih kompetencija nastoje uspješno uspostaviti (superiornu) moć u odnosu na svoje sugovornike. Usmjerenje je bilo na dominaciji diskursa s obzirom na spol, jezik i zanimanje govornika. Ispitani su razni parametri fluentnosti govora. Očekivano, punjači, ponavljanja i artikulacijske pogreške pokazale su se najčešćima među analiziranim parametrima fluentnosti govora. Uspoređujući dakle hrvatske govornike s engleskim govornicima, može se zaključiti da su hrvatski govornici agresivniji te da znatno više prekidaju i preklapaju svoje sugovornike nego što to rade engleski govornici pa shodno tome hrvatski govornici imaju i više artikulacijskih pogrešaka. Muškarci češće prekidaju i preklapaju sugovornike nego žene, a statistike pokazuju kako općenito hrvatski govornici znatno više prekidaju i preklapaju. Žene u istoj mjeri prekidaju žene kao i muškarce. Na temelju prikupljenih podataka može se zaključiti da su u političkom intervjuu engleski govornici fluentniji od hrvatskih te da engleski novinari u manjoj mjeri prekidaju političare negativnim prekidanjem u usporedbi s hrvatskim novinarima.

2.1 Glas u profesijama

U rijetko je kojem zanimanju glas zanemaren. Bilo da se radi o uredskom ili terenskom poslu, pjevanju ili glumi, glas je najbitniji alat u svakodnevnoj komunikaciji i profesiji. Jasno, kod nekih je bitan više, kod nekih manje, no on je neophodan za izvršavanje bilo kojeg tipa posla. Postoje osobe koje imaju ugodan glas po genetskoj osnovi, no ni oni nisu bili lišeni profesionalnog usavršavanja. Lijepo izgovaranje riječi, pravilan ritam i smirujuća intonacija segmenti su na kojima se mora konstantno raditi. Još bitnije je pravilno disanje. Ono će omogućiti da, primjerice, voditelj nikada ne ostane bez zraka i da pretjerano dugačke rečenice uspije prezentirati, a da slušatelj ne primijeti napor u njegovom glasu. Dakle, estetika i uroda glasa bitni su segmenti govora. Estetiku tako povezujemo sa skladom i ritmičnošću faktora koji određuju kvalitetu glasa, odnosno harmoničnost i ugodu (Varošanec-Škarić, 1998: 2). Apps navodi kako će glas biti ugodan za slušanje ukoliko opustimo tijelo, a glas podupremo disanjem koje će mu osigurati slobodan odjek (2011: 117).

Fonetske vježbe za glas i izgovor svakako su segment koji ne bi trebao biti zanemaren ukoliko nam je glas od krucijalne važnosti za profesiju kojom se bavimo. One su oblikovane sedamdesetih godina od strane cijenjenoga Ive Škarića na Odsjeku za fonetiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a kasnije je u dijelu sinteze vježbi sudjelovala i Varošaneć-Škarić (Škarić i Varošaneć-Škarić, 1999). U tom su radu vježbe prvi put opisane teorijski, a kasnije detaljnije u Varošaneć-Škarić (2010).

Nastale su prilikom potrebe fonetičara pri funkcionalnoj rehabilitaciji disfonija, drugim riječima, kao terapijske vježbe te za funkcionalno pojačavanje glasa vokalnih profesionalaca. Takve vježbe danas imaju širok spektar primjenjivosti upravo iz razloga što je razvijanje funkcionalno zaštitnog glasa preduvjet estetskom uređenju glasa (Varošaneć-Škarić, 2010: 57).

2.2. Razgovorni stil

Svaki način izražavanja veže se uz neki stil. Gledajući odnos jezika i stila, možemo ga opisati kao odnos općeg i pojedinačnog, kao odnos između jezika i govora (Vuletić, 2006: 13). Kada govorimo o razgovornim stilovima, sve je više zastupljen ležerni razgovorni stil. To je jasno vidljivo u emisijama koje se svakodnevno emitiraju na postajama hrvatske televizije. Metoda kojom se koriste pretežno je dijalog koji gledatelji prepoznaju kao ležeran, neformalan stil u kojem su obje strane opuštena. Upravo je ta opuštenost krucijalna kako bi se komunikacija odvijala u željenom smjeru. Iako je bitno ostati profesionalan i objektivan u svakom pogledu, nužno je isto tako dobro koordinirati s toplinom i opuštenošću. Varošaneć-Škarić (Govor XII: 1995: 75) u svojem članku ističe kako su uz govornost, osobine toga stila fatičnost te informativna odmjerenost, kako za sugovornike, tako i za suvoditelje, čime se nastoji uspostaviti te održati komunikaciju govorom. Govor je ugodan te kao što naziv samoga stila kaže, ležeran, stoga je proksemija udaljenost do 2,5 metra, što se smatra najugodnijim za razgovor. Govoreći o drugim čimbenicima, isto tako važno je slušanje. Praćenje govora uglavnom je slušno i društveno, pa sukladno tome, iz toga potječe mekoća stila, meko stajalište prema slušatelju i sugovorniku. Stil, dakle, ima i govornikove i slušateljeve karakteristike. Naginje ka govornoj slici. Na verbalnoj i neverbalnoj razini šalju se znakovi o sugovornikovom slušanju i praćenju izrečenoga. Isto tako, naginje ka eufoničnosti, ali i prozodijskoj i ortoepskoj tolerantnosti. Svojim dijalogom ležerni stil postiže metodu informiranja, isto kao i interpretiranja, iz razloga što informacije i podatke prilagođuje

potrebama i idejama ljudi. Takav informativan govor potiče ljude na slušanje, dok ležeran stil to čini na ugodan način i prozodijskim sredstvima koja su bliska naravnom govoru. Kada govorimo o tempu govora, on je u okvirima naravnog fiziološkog izgovora govornih riječi, stanke nisu samo vremenski ograničene, već su raspodijeljene kao u spontanom govoru, pa ima i stanki oklijevanja i procesiranja. Međutim, pretjerivanje u oklijevanju može odavati dojam nespremnosti i neiskustva. Govornost se ne veže nužno uz glatkoću (Horga, 1994, prema Škarić, 1995: 75), no u valjanom medijskom govoru treba biti oprezan oko skladnih odnosa stanki, kako nebi došlo do pseudogovornog stila, gdje prozodijski faktori mogu zasjeniti denotativne informacije.

3. Teorijski okvir

Do sada je navedeno nekoliko dijelova područja fonetskih znanosti te neka od istraživanja koja nude nova saznanja. Uzimajući u obzir usmjerenje ovoga rada, u ovom području valja staviti naglasak na sam govor, kao i njegova obilježja, na disfluentnost i njenu podjelu te na suvremenu njegu glasa. Posebna pažnja biti će usmjerena na punjače odnosno zvučne stanke kao najčešćeg oblika disfluentnosti. Iako je težnja govornika na oblikovanju izričaja bez pogrešaka i većih odstupanja, spontani je govor nerijetko ispunjen disfluentnostima, navode Golub i Vidović Zorić (2022: 368). Disfluentnost se očituje u raznim oblicima, a svi oni biti će navedeni u jednom od poglavlja koje slijedi. Valja naglasiti da je disfluentnost itekako prisutna u govoru; bilo svakodnevnom, bilo na javnoj televiziji, gdje bi je trebalo biti u što manjem broju. Svakako se radi o nečemu što bi televizijski voditelji i voditeljice trebali izbjegavati, kako zbog prevelike upotrebe disfluentnosti ne bi došlo do zamora kod slušatelja. Vrlo vjerojatno bi se na slušatelje ostavio dojam o nespremnosti voditelja te bi se cjelokupna profesionalnost televizijske kuće dovela pod upitnik. Potrebno je raditi na poboljšanju fluentnosti – glatkoće govora, da govor ne bi bio odviše disfluentan u profesionalnom govoru. U tome su svakako od pomoći razne govorne vježbe kao i vježbe disanja.

3.1. Govor i obilježja govora

Kada se radi o govoru, potrebno je napomenuti da je to posebna ljudska aktivnost. Govor i jezik su ono što čini granicu između čovjeka i ostalih živih bića. Pomoću ta dva faktora ljudskoj vrsti omogućeno je da izražava svoje osjećaje, misli i želje. Škarić (1986: 9) ističe kako je govor izraz posebnog, govornog raspoloženja. Dakle, govor ima jezičnu dimenziju,

ali niti je ovisan o njoj niti je jezik ograničen govorom. Govor ima mnoge funkcije a neke od njih su kognitivna, komunikacijska i simbolička. Govorna komunikacija čini osnovnu konekciju između nas ljudi i označava temeljnu komponentu u stvaranju i opstanku ljudske zajednice. Govor je svakako zvučan te je on zvučna komunikacija. Kako navodi Vuletić u svojem slikovitom izričaju (1991: 174) „Govor se neprestano mijenja: to je živ organizam sa svojim zakonitostima, ali i hirovima, avanturama i bolestima“.

Guberina je vrednote govornoga jezika razdijelio na akustičke: intenzitet, intonacija, tempo i pauzu, te na one vizualne: mimika, geste i stvarni kontekst. On smatra kako su upravo te vrednote osnovni element rečenice. Riječ koja je artikulirana, sama po sebi nije dovoljna kako bi se iskazalo bogatstvo ljudskih misli i osjećaja. Ona postaje valjana forma misli samo onda kada se integrira u zvučni segment čitave cjeline (Vuletić, 2006: 41).

Škarić (1986: 8) navodi kako je svaki medij koji prenosi zvuk, npr. telefon, radio, televizija, dovoljan za govor, međutim govornu komunikaciju ne može ostvariti niti jedan medij koji ne prenosi zvuk. Važno je napomenuti da nisu sve zvučne komunikacije nužno i govorne komunikacije. Geste, mimika, zviždanje, smijeh...sve to spada u zvučnu komunikaciju, ali ne i govornu.

Kada govorimo o glasnoći govora, jasno je kako se ona mijenja shodno prilici u kojoj se govornik nalazi te ovisi o tome u kolikoj su mjeri u govor uključene emocije. O paralingvističkoj komunikaciji u glasu obavještava i Varošaneć-Škarić (1998: 20-21; Varošaneć-Škarić 2005).

Govor je, kao što je već napomenuto, jedinstven ljudskoj vrsti. On nam omogućava prenošenje potreba, iskustava, emocija ali i nekih drugih složenih apstraktnih informacija. Kada je riječ o jeziku, on se ne nasljeđuje nego usvaja, ne odjednom, već postepeno (Olsson, 2010: 36).

Koliko god da se jezik i govor smatraju svakodnevnim i uobičajenom pojavom, radi se o kompleksnoj pojavi koju je bitno sagledati iz više aspekata i pristupati joj interdisciplinarno.

3.2. Prozodija

Prozodija riječi, poznatija i kao naglasak riječi, odnosi se na suprasegmentalne osobine govorne riječi. Ona, dakle, odražava obrise riječi, koji se pretežno sastoje od međuslogovnih odnosa, ali i od unutarslogovnih promjena. Glavne točke tih obrisa su vrh riječi, odnosno naglašeni slog, i granice riječi. Postoje četiri govorna sredstva koja iscertavaju prozodijske obrise, a to su: ton, jakost, trajanje i izgovorna točnost. Sva se ta sredstva ostvaruju uz pomoć

samoglasnika, a manjim dijelom i uz pomoć suglasnika. Da je samoglasnik naglašen, znači da on u usporedbi s drugima ima viši ton, dulje trajanje, veću glasnoću i točnije izgovaranje glasnika, pretežno samoglasnika. Važno je napomenuti da svaka govorna riječ ima obvezno samo jedan naglašeni slog, koji je istaknut svim tim četirima prozodijskim sredstvima, no ne nužno svima njima podjednako. Granice riječi mogu biti posebno označene, ali i ne moraju. Riječi koje nisu naglašene, takozvane atone, ne spadaju u govorne riječi iako su jezično-pravopisno prave riječi. One se izgovaraju skupa s naglasnicom u jednoj govornoj riječi. Isticanje jednog sloga između neistaknutih govorna je univerzalija svojstvena svim govornicima neovisno o jezičnoj jedinstvenosti. Istaknuti slog uz neistaknute tvori osnovnu govornu ritmičku figuru, a to je stopa. Ritam je stopa središnji ritam u govornoj troritmičnosti (slogova, riječi i rečenica) koja je osnovna odredba govora (Škarić, 2009: 116).

3.2.1. Brzina govora (tempo govora)

Kada govorimo o dinamičkim osobinama govora, uz kontinuiranost i glatkoću, najbitnija je brzina govora, odnosno tempo. Tempo je uvijek prisutan te važan faktor i ne postoji standardiziran način izražavanja tempa. U principu, on se izražava brojem izgovornih jedinica u jedinici vremena. Bitno je razlikovati tempo govorenja (TG) od tempa artikulacije (TA). Tempo govora izračunava se zbrojem izgovorenih slogova i ukupnog vremena govorenja, uključujući i pauze. Tempo artikulacije se, s druge strane, izračunava na temelju broja izgovorenih slogova i vremena artikulacije, no iz tog vremena artikulacije isključene su sve pauze bez obzira na njihovu duljinu i karakter (Bakran, 1996: 254). Dakako, brzina govora je segment koji se razlikuje od govornika do govornika. Ona u svoj izračun ubraja i stanke, bezvučne i one zvučne, koje nazivamo punjačima. Kako navodi Varošaneć-Škarić (2019: 241) brzina se mjeri brojem riječi u minuti, brojem slogova u minuti i brojem slogova u sekundi. Prema mjerenjima govorne brzine koja su za hrvatske govornike mjerili: Škarić 1991, Horga i Mukić 2000, Bakran 1984-1985, Nenadić El Mourrada i Varošaneć-Škarić 2010 te Vlah i Varošaneć-Škarić 2016 (svi spomenuti prema Varošaneć-Škarić, 2019: 241) omjer je govora i stanke kod profesionalnih govornika manji nego u svakodnevnom, spontanom govoru. Isto tako, dokazano je da prevelika brzina govora utječe na razumijevanje izrečenoga. Iako ta brzina govora može biti i obilježje artikulacijske brzine govornih profesionalaca, razlika u slušnoj procjeni brzine govora ne ovisi isključivo o artikulacijskoj brzini, nego većim dijelom i o duljini stanke između izgovorenih riječi. Iz istraživanja je potvrđeno da one govornike koji imaju veći udio stanke ili oklijevanja,

smatramo sporim govornicima. To dovodi do činjenice da sporiji govornici isto tako koriste i više zvučnih stanki, takozvanih punjača, u odnosu na govornike čiji govor doživljavamo brzim. Generalno govoreći, količina bezvučnih stanki podudara se s količinom zvučnih stanki (punjača) (Varošaneć-Škarić, 2019: 242).

Ako idemo za pretpostavkom da se većina govornika bazira na umjerenom tempu govora, u prepoznavanju su bitni odmaci govornika, brzi tempo ili pak spori tempo. Takozvana ubrzanja – brži tempo kod nekih govornika tijekom govora – vrlo je uočljiv prozodijski znak. Očituje se u vrlo brzom ponavljanju određene riječi, najčešće negacijskih ili afirmacijskih čestica na samome početku rečenice. Takvo ubrzanje može upućivati i na lažne tvrdnje ili nevjerodostojnost. Dakle, ovdje se ne radi o poremećaju fluentnosti, još manje o mucanju, već samo o brzom ponavljanju iste riječi na početku konverzacije kojim se najčešće želi nešto prikriti (Varošaneć-Škarić, 2019: 243).

Postoji isto tako i prespor govor koji je dakako zamjetan. Može se raditi o svojstvenoj osobini, no najčešće je on znak intoksikacije (bilo alkoholom, bilo drogom) i drugih neuroloških smetnji. Kada govorimo o utjecaju alkohola na govor, tu dolazi do niza govornih poremećaja, od sporijeg govora do smetnji dikcije.

3.2.2. Prekidi govora i podjela disfluentnosti

Tijekom razgovora u spontanom govoru rijetko dolazi do govora koji je u potpunosti tečan i bez ikakvih zastajkivanja i prepravljivanja. Radi se o jedinstvenoj pojavi koja je svojstvena svim jezicima. Shriberg (2001, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 244) dijeli vrste disfluentnosti prema sljedećim oblicima: ispunjenim ili zvučnim stankama - punjačima, ponavljanjima, izostavljanjima, zamjenama, umetanjima i artikulacijskim pogreškama. Osim svih navedenih, tu još možemo uvrstiti i bezvučne stanke i stanke prekida govora, koje su individualne kod svakog govornika. Stanke prekida govora javljaju se zbog negovornih razloga, naprimjer kašljanje, kihanje i slično. Disfluentnosti koje su mjerene u ovome radu su: punjači, ponavljanja, umetanja i artikulacijske pogreške. Shriberg (2001, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 244) isto tako navodi da disfluentnost ovisi o faktorima govorne sredine u kojoj se javljaju te da akustički utječu na fonetske i prozodijske aspekte govora. S druge strane, na količinu disfluentnosti utječu četiri faktora: mjesto unutar obrasca, kontekst govora, individualni govornik, spol govornika i slušača (sociolingvistički faktor). Kontekst govora ponajviše utječe na raspodjelu vrsta disfluentnosti, a razlika je u odnosu na

komunikacijske subjekte. To itekako utječe na najzastupljenije vrste disfluentnosti, odnosno na punjače, ponavljanja i izostavljanja. Kada govorimo o mjestu događanja, mogućnost pojave disfluentnosti zastupljenija je na počecima govora, odnosno u inicijalnoj poziciji, a rjeđa u sredinama govora. Kod duljih i složenijih rečenica dolazi do kognitivnog procesiranja, te je shodno tome disfluentnost u porastu u objema pozicijama (Varošaneć-Škarić, 2019: 245).

Kako u svome radu navodi Varošaneć-Škarić (2019: 245) predrasuda da su žene disfluentnije iz razloga jer govore više od muškaraca, pada u vodu. Štoviše, rezultati pokazuju da su upravo muškarci disfluentniji, posebice kada se radi o produkciji punjača. Isto tako, raspoložemo podatkom da i žene i muškarci proizvode više disfluentnosti u razgovoru s muškarcima nego sa ženama. Shodno tome, valja naglasiti da disfluentnosti ovise i o slušaču. Usredotočenost slušača na osobu koja mu govori svakako je poželjna. Činjenica jest da su disfluentnosti neizostavan dio svakodnevnog, spontanog govora, dok se u onim formalnim govorima (poput čitanja), očekuju u jakom malome postotku. Na govornu fluentnost svakako utječe i opće stanje govornika, razina pripremljenosti, količina stresa, koji je danas i više nego prisutan u svakodnevnome životu i za kraj, jedan od bitnijih faktora koji remeti fluentnost je razina ovladanosti jezičnim kodom (Liker i Mildner, 2010: 318).

3.2.3. *Punjači (zvučne stanke) i njihova funkcija*

Iako je u fonetici prisutan naziv „zvučne stanke“, dokazi upućuju na to da se ne radi o dijelovima tišine kao kod bezvučnih stanki koje jesu dijelovi tišine. Stoga je na području forenzične fonetike prikladniji naziv *punjači*. Funkcija je tih punjača omeđivanje strukture diskursa, sociofonetski se razlikuju a neki znanstvenici ističu da su [uh] i [um] konvencionalne riječi. (Varošaneć-Škarić, 2019: 248). Zvučni punjači u forenzičnoj su fonetici svakako vrijedni pažnje; radi se o dijelovima koji se označavaju u transkripciji jer nerijetko razgraničavaju govorne cjeline govornika, a mogu varirati u rasporedu, dužini i učestalosti. Baldwin i French (1990, prema Škarić-Varošaneć, 2019: 248) napominju da na prekide govora treba obratiti pozornost. Ti prekidi mogu biti stanke oklijevanja kada se naprimjer prisjećamo teksta ili biramo riječi. Autori Shriberg, (1994) i Tottie, (2011) prema Varošaneć-Škarić, (2019: 248), tvrde da je vokalizacija punjača interesantna isto tako radi spoznaje da se ona u većoj mjeri susreće u telefonskim razgovorima negoli u komunikaciji dvije osobe licem u lice. Zvučne stanke mogu se pojaviti na početku govora, na kraju

govornih fraza ili nakon bezvučne stanke u govornim pauzama. Globalno govoreći, zvučne stanke ili takozvani punjači, javljaju se kao produkt vokalizacije koja sadržava šva². Taj šva može se pojaviti samostalno ili u kombinaciji s nazalizacijom, kao produljena vokalizacija ili kao kratka vokalizacija (Varošaneć-Škarić, 2019: 248). Puno različitih autora tako navodi različit status punjača u jeziku. Od zvučnih stanki, preko usklika, pa sve do marginalnih riječi. Clark i Fox Tree (2002, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 249) ističu kako se punjači uglavnom koriste pri samoispravljaju ili traženju zamjene za određenu riječ kojom govornik želi zvučati što jasnije u svojem obraćanju.

Clark i Fox Tree (2002, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 255) u svojem istraživanju navode da se u spontanome govoru univerzalni punjači javljaju nadzirano; [uh] prije sadržaja koji je manje važan, a [um] prilikom traženja riječi kada se želi najaviti da slijedi nešto važnije. Punjači po svojoj funkciji mogu biti klitike, veznici, mogu produživati dio zvučne stanke. Isto tako, mogu biti i interjekcije – uzvici ili usklici. To se smatra argumentom da su konvencionalne riječi ponekad fraze koje se koriste kada se pokušava izgovoriti riječ koja se traži. Ističe se da takvi konvencionalni leksički oblici mogu stajati samostalno, a funkcija im može biti emocionalni izraz; mogu izražavati iznenađenje, biti dio pozdrava, biti znak traženja pažnje, osim određenih izraza, mogu prenositi i druga značenja (Varošaneć-Škarić, 2019: 255).

Specifičnost je zvučnih punjača činjenica da su to jedine univerzalne riječi, a u semiotičkom smislu signali – znakovi namjere, a ne simptomi jer imaju konvencionalne oblike i značenja (Varošaneć-Škarić, 2019: 256).

3.2.4. Sociolingvističko značenje punjača

Kada govorimo o elementima koji utječu na zvučne prekide govora, treba naglasiti kako demografska i socijalna pozadina tu imaju velik utjecaj. Foulkes i sur. (2004, prema Varošaneć-Škarić, 2019: 256) ističu podatak da žene koriste [um] puno više, čak dvostruko više od muškaraca. Isto je zabilježeno za mlađe osobe srednjeg staleža. Moguć razlog leži u tome što te skupine općenito provode više vremena neformalno razgovarajući ili pak koriste neki određeni diskurs.

² **šva** (hebr. *šəwā*, od *šaw*: ništa), nezaobljeni samoglasnik koji se tvori u samom središtu usne šupljine, često se čuje kao glas kojim se popunjava praznina u govoru, npr. pri oklijevanju - šva. (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.)

Iz istraživanja (Varošanec-Škarić, G., Bašić, I. i Šegvić, B., 2023: 103-107) možemo vidjeti kako novinari ukupno više konfliktno prekidaju i preklapaju političare, pa je očekivano da su političari disfluentniji, tj. da proizvode više zamjena riječi, punjača (filled pauses) i ponavljanja. Istraživanje je uključivalo hrvatske i engleske govornike. Hrvatski govornici značajno više prekidaju i preklapaju svoje sugovornike nego što to rade engleski govornici pa sukladno tome hrvatski govornici imaju i više artikulacijskih pogrešaka. Muškarci češće prekidaju i preklapaju sugovornike nego što to čine žene, a hrvatski govornici statistički značajno više prekidaju i preklapaju. Žene u istoj mjeri prekidaju žene i muškarce.

Općenito govoreći, veća učestalost disfluentnosti kod osoba starije životne dobi obrazložava se usporavanjem kognitivnih funkcija. Kada govorimo o nosnim punjačima [um], njihova upotreba bilježi porast kod skupine govornika mlađih od 14 godina. Ipak, s porastom dobi dolazi do smanjenja korištenja nazaliziranih punjača.

3.3. Suvremena njega glasa

Još od davnina glasu se pridaje poseban značaj. Kao što sportaši moraju raditi na svojoj snazi i jačati mišiće, tako i govornici moraju ulagati vrijeme i pridavati pažnju svojem glasu. Vježbe koje se izvode za glas i glasnice izuzetno su bitne za osobe kojima su glas i govor osnovni dio zanimanja (spikeri, voditelji, političari, glumci...).

Fonetske vježbe za glas i izgovor sastavljene su tako da efikasno djeluju na dikciju te na glas, odnosno timbar. Te vježbe svoje težište imaju na abdominalno-dijafragmatskom i donjem rebrenom disanju, prsnoj kosti, prednjem tvrdom nepcu te slušanju. Sve metode vježbanja i njege glasa dokazane su i učinkovite. One počivaju na određenim načelima od kojih su jedni utemeljeni još davno a drugi su utemeljeni na novijim znanstvenim istraživanjima. Dakle, fonetske su vježbe za glas oduvijek utvrđene znanstvenim istraživanjima i spoznajama, kao i praktičnim dijelom u radu s govornim profesionalcima (Varošanec-Škarić, 2010: 31).

Kada govorimo o hrvatskom akademskom iskustvu, neminovno je spomenuti profesora Ivu Škarića te njegov rad. On je radio s glumcima Akademije za film, kazalište i televiziju Sveučilišta u Zagrebu u sedamdesetim godinama 20. stoljeća, gdje je razradio osnovne fonetske vježbe za izgovor i glas. Te vježbe su kasnije završno oblikovali i opisali on i Varošanec-Škarić (Varošanec-Škarić, 2010: 31).

Stoga, uvriježeno mišljenje da je primjerice glumcima ili pjevačima potreban i dovoljan samo talent za uspjeh u karijeri, trebalo bi se promijeniti. Od izuzetne je važnosti da osobe usvoje znanje o njezi glasa te da osjete potrebu za osvještanjem i učenjem, ne samo osnovnih tehničkih vještina već i postizanja optimalnog glasa (Varošaneć-Škarić, 2010: 31).

Judy Apps u svojoj knjizi navodi: „*Vaš glas je vaš otisak. Vaš naglasak govori odakle dolazite, a ton vašega glasa otkriva vaše držanje, vaše samopouzdanje, koliko se dobro osjećate te druge osjećaje.*“ (Apps, 2011: 8).

4. Hipoteze i istraživačka pitanja

Za ovo je istraživanje bitna spoznaja o tome koja je razina upotrebe disfluentnosti u govoru televizijskih voditelja i voditeljica te ima li razlike u varijabli spola. Poseban naglasak leži na usporedbi vrste disfluentnosti kod oba spola te kod kojeg je spola disfluentnost zastupljenija. Cilj je istražiti tko se više koristi disfluentnošću u svome govoru te koje su disfluentnosti najčešće.

Istraživanje je shodno tome usmjereno na pružanje odgovora na sljedeća pitanja: razlikuje li se uistinu upotreba disfluentnosti s obzirom na spol kod govornih profesionalaca u emisijama razgovornog stila te koje su to disfluentnosti najčešći prekidači govora.

Dosadašnja saznanja opisana u ranijem poglavlju - muškarci u neformalnim razgovorima rabe više punjača nego žene, dok po vrsti punjača žene rabe nazalne punjače – dakle pretpostavljaju da ćemo više disfluentnosti u govoru uočiti kod muškaraca negoli kod žena.

S ciljem detaljnijeg saznanja o iznad navedenoj problematici, ovo je istraživanje usmjereno na potvrđivanje pretpostavke kako je kod muškaraca disfluentnost zastupljenija.

5. Metoda

Odgovori na postavljena istraživačka pitanja izvedeni su kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjem na 10 govornih profesionalaca, ravnomjerno prema spolu; 5 muškaraca i 5 žena. Pomoću audio snimki televizijskih emisija koje vode odabrani voditelji, za ovaj eksperiment prikupljen je materijal čija bi obrada trebala omogućiti potvrdu ili negaciju postavljene hipoteze – da su muškarci disfluentniji u govoru od žena. Zahvaljujući PRAAT programu govorni materijal biti će analiziran te će se usporedbom tih podataka po varijablama doći do

rezultata. Postupak kojim se došlo do rezultata kao i detalji o govornom materijalu, sudionicima, obradi, vremenskom razdoblju te ostalim bitnim parametrima opisani su u sljedećem poglavlju.

5.1 Ispitanici

Snimljeno je ukupno 10 profesionalnih govornika, pet ženskih i pet muških. Svi ispitanici rodом su iz Hrvatske, osim ispitanika 1, koji je rodом iz Srbije, no život provodi u Hrvatskoj, kao i svoje zaposlenje. Svi ispitanici također rade u istoj televizijskoj kući, odnosno Hrvatskoj radijskoj televiziji. Sve snimljene emisije su s programa HRT-a. Radi se o emisijama razgovornog stila gdje je prisutna komunikacija voditelja s gostom. Svi voditelji snimani tijekom ovog istraživanja bave se spomenutim zanimanjem već dulji niz godina te su neki od njih uz zanimanje voditelja još i urednici i/ili novinari. Svi ispitanici urednoga su govora i sluha, bez prethodno dijagnosticiranih govornih poremećaja. Što se tiče njihove životne dobi, ona varira od 31 pa do 61.

5.2 Korpus

Govorni korpus za ovo je istraživanje prikupljeno preslušavanjem snimki odabranih emisija s platforme *YouTube* koje su emitirane tijekom 2021. godine. Fokus je bio na voditeljima i voditeljicama s Hrvatske radio televizije stoga su sve snimke upravo iz te televizijske kuće. Sav prikupljeni materijal snimljen je najkasnije 2021. godine. Osnovni kriterij za odabir snimljenog materijala bio je upravo spontani govor; cilj je bio izbjeći eventualno čitanje tekstova.

Ukupno je analizirano 10 televizijskih voditelja; 5 muških i 5 ženskih, od svakoga po pola sata govora. Zbog drugačije prirode svake emisije, za svaku osobu bio je potreban različit broj emisija. Taj broj varira od 3 pa sve do 8. Neke emisije su u glazbenom tonu stoga je shodno tome bio potreban i veći broj emisija, no svatko je dobio 30 minuta govornog prostora.

Kronološka dob analiziranih voditelja bila je od 31 do 61 godine. Što se tiče njihova obrazovanja, svi su akademski školovani te prevladava zanimanje novinar/urednik/voditelj.

5.3 Tijek eksperimenta

Istraživanje je provedeno nekoliko mjeseci. Prvo je bilo potrebno odabrati televizijske voditelje i voditeljice koji će biti podvrgnuti fonetičkoj analizi. Bitno je isto tako bilo pronaći adekvatne televizijske emisije u kojima se može prikupiti po 30 minuta govora voditelja/voditeljice. Radi

se o razgovornim emisijama (eng. *talk show*) u kojima je prisutna interakcija voditelja i gosta. Analizirane emisije podijeljene su na emisije zabavnog sadržaja; *5.com s Danielom*, *U svom filmu*, *Kod nas doma* i na emisije ozbiljnog sadržaja; *Na rubu znanosti*, *Peti dan*, *Riječ i život*, *Nedjeljom u 2*, *Romano Bolković – 1 na 1* i *Otvoreno*. Sve snimke pronađene su na *YouTube* platformi te su preslušavane više puta. U svakoj od emisija voditelj je u interakciji s jednim gostom ili više njih. Komunikacija se svodi na dijalog, no fokus je bio isključivo na govoru voditelja/voditeljice. Kako bi bilo prikupljeno 30 minuta govora, za svakog voditelja/voditeljicu bio je potreban različit broj emisija. Za neke je tih 30 minuta uspjelo biti sakupljeno u 3 emisije, dok je za druge trebalo čak i do 8 emisija. Nakon što je sav taj materijal prikupljen, snimke su u *Praat* programu pretvorene iz Stereo u Mono. Preslušavanjem snimki ekstrahirale su se određene disfluentnosti, u ovom slučaju radi se o punjačima, ponavljanjima, umetanjima te artikulacijskim pogreškama. Potom se sva daljnja analiza radila također u *Praat*-u, a za prikupljanje podataka poslužili su programi *Word* i *MS Excel*.

5.4 Metode analize

Istraživanje je zamišljeno kao kvalitativno te kvantitativno istraživanje čiji je cilj usporedba upotrebe disfluentnosti s obzirom na spol sudionika. Nakon što je prikupljen sav potreban materijal, na red je došlo anotiranje tih snimki. Analiza zvučnih zapisa provedena je u programu za akustičku analizu *Praat*, a prikupljanje podataka, kao i njihova usporedba u programu *MS Excel*. Uza to, provedena je i transkripcija tih zvučnih zapisa u programu *Word*. Prilikom anotacije zapisivale su se sve disfluentnosti koje su bile uočene a koje su bile cilj ovoga istraživanja. Radi se o punjačima, umetanjima, ponavljanjima te artikulacijskim pogreškama. Snimke su preslušavane više puta kako bi se uspješno zabilježila svaka disfluentnost.

6. Rezultati i rasprava

Analiza ispitanika provedena je prema audiosnimkama. U niže prikazanim tablicama izdvojena su četiri oblika disfluentnosti prema Shribergu, a to su punjači, ponavljanja, umetanje i artikulacijske pogreške. Sve to spada pod zvučne stanke u govoru.

Pod punjače ubrajamo artikuliranu stanku koju možemo transkribirati kao „um“. Kao umetanje izdvojena je riječ „ovaj“ koja je nepotrebno bila umetana većinom u sredini rečenice, manje na početku. Kod ponavljanja se radi o više vrsta riječi koje često dolaze u obliku poštapalica;

veznicima, priložima, zamjenicama, glagolima koje su određeni ispitanici u svojem govoru ponavljali minimalno dva puta u jednoj rečenici. Tu su izdvojene riječi kao što su: „iz“, „možete se“, „ako“, „jel“, „koji“, „kada“, „svoje“, „za“, „ova“, „da“. Zadnja disfluentnost koja je ovdje gledana su artikulacijske pogreške. Tu spada svako pogrešno započinjanje rečenice ili riječi unutar izgovarane rečenice.

Tablica 1. Broj disfluentnosti kod Ispitanika 1

Ispitanik 1	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	105	69%
ponavljanja	11	7%
umetanje	31	20%
artikulacijske pogreške	6	4%

Kod ispitanika 1 vidimo da u pola sata govora imamo jako velik broj korištenja punjača, u usporedbi s drugim muškim ispitanicima, što ćemo vidjeti kroz daljnje rezultate. Umetanja (riječ „ovaj“) se isto vode u velikome broju, čak 31, odnosno 20% što je za pola sata govora puno. Artikulacijske pogreške svedene su na minimum (4%) dok ponavljanja ima za 3% više (*išli ste na, na mečeve; kako gledate na ovu, na ovu aferu*).

Radi se o ispitaniku koji od svih ostalih ispitanika ima najveći broj disfluentnosti u pola sata govora. Artikulacijske pogreške koje su tu izdvojene su: *živite ast, asketski; imate taj neki zarar, zarazni refren*.

Tablica 2. Broj disfluentnosti kod Ispitanika 2

Ispitanik 2	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
--------------------	---------------------------	-------------------------------

punjači	95	87%
ponavljanja	9	8%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	5	5%

U ovom slučaju, kod ispitanika 2, isto kao i kod ispitanika 1, prevladavaju punjači i to u velikom postotku, od čak 87%. Umetanja, kao što vidimo, ne koristi uopće, ponavljanja u postotku od 8% (*ako, ako kažemo da je on...; sada kada, kada gospodin spominje...*), a artikulacijske pogreške nešto manje, 5% (*hav, hvala vam na pozornosti; odluke donesete, donesene na prvoj sjednici...*).

Tablica 3. Broj disfluentnosti kod Ispitanika 3

Ispitanik 3	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	49	98%
ponavljanja	1	2%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	0	0%

Ovdje vidimo prikaz disfluentnosti kod ispitanika 3 koji uspješno izbjegava umetanja i artikulacijske pogreške. Punjači su skoro u punom postotku upotrebe, a ponavljanja u jako malome broju (*koji su sustavi aktivacija, aktivacija autofagije*)

Tablica broj 4. Broj disfluentnosti kod Ispitanika 4

Ispitanik 4	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	53	96%
ponavljanja	1	2%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	1	2%

Kod ispitanika 4 vidimo da nema korištenja umetanja. Punjači su u najvećem postotku, gotovo se samo oni i koriste. Ponavljanja (*veliko, veliko jedno priznanje*) i artikulacijske pogreške (*dragi gled, gledatelji*) se koriste u istom postotku od 2%.

Tablica 5. Broj disfluentnosti kod Ispitanika broj 5

Ispitanik 5	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	50	83%
ponavljanja	1	2%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	9	15%

Kod zadnjeg muškog ispitanika opet imamo jasno vidljiv velik udio korištenja punjača, čak 83%. Artikulacijskih pogrešaka ima 15% (*treba li napraviti no, no, novi oblik; rekao sam uvjetn, uvodno*), dok su ponavljanja na 2% (*recimo u NATO, NATO savezu*). Umetanja kod ovog ispitanika nema.

Tablica 6. Broj disfluentnosti kod Ispitanice 1

Ispitanica 1	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	73	95%
ponavljanja	0	0%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	4	5%

Kod ispitanice 1 vidimo velik postotak korištenja punjača, čak 95%. Artikulacijskih pogrešaka ima 5% (*traž, tražit ćemo odgovore; pitali smo nek, neš, nešto*), dok ponavljanja i umetanja nema uopće.

Tablica 7. Broj disfluentnosti kod Ispitanice 2

Ispitanica 2	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	118	98%
ponavljanja	2	2%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	0	0%

Iz ove tablice vidimo da ispitanica 2 uvelike koristi punjače, 98%. Umetanja i artikulacijskih pogrešaka nema. Ponavljanja se koriste u malome broju od svega 2% (*ja sam ti iz, iz njegove zbirke...; možete se, možete se dijeliti*).

Tablica 8. Broj disfluentnosti kod Ispitanice 3

Ispitanica 3	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	95	83%
ponavljanja	5	4%
umetanje	0	0%
artikulacijske pogreške	14	13%

Kod ispitanice broj 3, vidimo da prevladavaju punjači, čak 83%. Artikulacijske pogreške su tu u postotku od 13% (*za sve punolj, punoljetne građane; o budućnosti Eur, Europe*), ponavljanja 4% (*a kako, kako ti komentiraš...; jel, jel bi današnji roditelji...*), a umetanja nema.

Tablica 9. Broj disfluentnosti kod Ispitanice 4

Ispitanica 4	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	68	80%
ponavljanja	2	2%
umetanje	10	12%
artikulacijske pogreške	5	6%

Iz ove tablice kod ispitanice 4, možemo vidjeti kako su korištene sve navedene disfluentnosti. Punjači su, za očekivati, prevladavajući, 80%. Druga po učestalosti disfluentnost je umetanje, 12% (*dakle kroz sve te godine, ovaj, zapravo ste se nametnuli...; neki drugi profesionalci koji su isto tako, ovaj, poznati...*). Ponavljanja ima najmanje, svega 2% (*ostanimo sad recimo u, u u sadašnjem vremenu; opet je bio najgledaniji program na, na svim televizijama*), dok se artikulacijske pogreške svode na 6% (*koristeći moderne teho, tehnologije; jednom sam pročt, pročitala...*).

Tablica 10. Broj disfluentnosti kod Ispitanice 5

Ispitanica 5	Broj disfl./pola h	Postotak disfl./pola h
punjači	52	66%
ponavljanja	2	3%
umetanje	16	20%
artikulacijske pogreške	9	11%

Kod zadnje ispitanice vidimo da opet prednjače punjači, 66%. Dosta su u upotrebi i umetanja kojih ima 20% (*mogu reć da ovaj, kao njegov režiser...; ali, ovaj, brojne kritike...*). Artikulacijskih pogrešaka ima nešto manje, 11% (*od izd, izdavačkog dijela...; drži u svojim ruk, rukama*), dok su ponavljanja zastupljena u najmanjoj mjeri od 3% (*da, da, da objaviš dva albuma...; je li to utjeha ili, ili, ili...*).

U gore navedenim tablicama odvojeni su muškarci od žena, odnosno ispitanici od ispitanica. Možemo vidjeti kako je punjač disfluentnost koja je najzastupljenija i kod muškaraca i kod žena.

Tablica 11. Prikaz svih muških ispitanika te ukupan broj svih korištenih disfluentnosti u pola sata govora

	Ukupan br. disfl. u pola h govora	%
Ispitanik 1	153	36%
Ispitanik 2	109	25%
Ispitanik 3	50	12%
Ispitanik 4	55	13%
Ispitanik 5	60	14%
UKUPNO	427	47%

Tablica 12. Prikaz svih ženskih ispitanica te ukupan broj svih korištenih disfluentnosti u pola sata govora

	Ukupan br. disfl. u pola h govora	%
Ispitanica 1	77	16%
Ispitanica 2	120	25%
Ispitanica 3	114	24%
Ispitanica 4	85	18%
Ispitanica 5	79	17%
UKUPNO	475	53%

Tablica 13. Prikaz i usporedba disfluentnosti po obliku kod muškaraca i žena

	MUŠKARCI	ŽENE
	Broj i postotak	Broj i postotak

punjači	352 (82%)	406 (85%)
ponavljanja	23 (6%)	11 (2%)
umetanje	31 (7%)	26 (5%)
artikulacijske pogreške	21 (5%)	32 (8%)
UKUPNO	427 (47%)	475 (53%)

Iz tablica 11, 12 i 13 možemo vidjeti kako je upotreba disfluentnosti različita kod svakog ispitanika.

U tablici 13 jasno je vidljivo kako punjači bez konkurencije prednjače u upotrebi, što se podudara s istraživanjem Varošaneć-Škarić i sur. (2023). Izbrojano ih je čak 352 kod svih muškaraca u govoru dok umetanja ima u najmanjem broju, 31. Štoviše, umetanja su čak prisutna samo kod prvog ispitanika. Ponavljanja i artikulacijske pogreške su kod muškaraca skoro pa u istome broju, ponavljanja ima 23, a artikulacijskih pogrešaka 21.

Iz ove tablice jasno je vidljivo kako kod žena, kao i kod muškaraca, kao osnovna disfluentnost prevladavaju punjači, čak njih 406. Na drugom mjestu su artikulacijske pogreške (32), koje su kod muškaraca na zadnjem mjestu. Disfluentnosti koje su u ovom slučaju kod žena najmanje zastupljene su ponavljanja kojih ima 11 i umetanja kojih ima 26.

Kada se brojevi iz tablice sumiraju, dobivamo podatak kako žene uistinu jesu disfluentnije od muškaraca, konkretno u ovome istraživanju. Nekih disfluentnosti ima više kod muškaraca, npr. ponavljanja i umetanja, dok kod žena ima više punjača i artikulacijskih pogrešaka.

Ukupan zbroj svih disfluentnosti na kraju ipak ide u korist muškarcima kod kojih se radi o brojcima od 427 disfluentnosti, a kod žena 475. Kada se to pretvori u postotke, dobijemo rezultat od 47% naprema 53%. Razlika je mala, ali ipak vidljiva. Postotci su dobiveni na način da su se zbrojile sve disfluentnosti kod muškaraca i žena te je dobiven broj od 902 disfluentnosti. Za dobiveni postotak disfluentnosti kod žena, podijelio se ukupan broj njihovih disfluentnosti s ukupnim brojem disfluentnosti te je sve pomnoženo s brojem sto. Na isti način se dobio i postotak disfluentnosti za muškarce.

Ovi rezultati se statistički razlikuju od rezultata iz istraživanja Varošaneć-Škarić i sur. (2023). U navedenom istraživanju sve disfluentnosti kao što su punjači, ponavljanja i artikulacijske pogreške više su zastupljene kod muških govornika, dok su u istraživanju ovoga rada žene

prevladale u punjačima i artikulacijskim pogreškama. Što se tiče ponavljanja, muški ih više koriste nego žene.

7. Metodički dio rada: prijedlog vježbi za očuvanje glasa

Glas je kao osnovni alat u nekim profesijama bitno njegovati i čuvati. U tome nam pomažu fonetske vježbe za glas i izgovor (FVGI). One su nastale kao tendencija fonetičara da se vokalnim profesionalcima funkcionalno pojača glas te kao neka vrsta terapijskih vježbi.

Kao osnovna vježba prakticira se disanje te foniranje.

1. Započnite govoriti glatko

Neke osobe naglo započinju rečenice, što uzrokuje veliki udar na glasnice. Kako bismo spriječili takve situacije, bitno je opustiti se i duboko udahnuti. Uдах – izdah. Kada je prilikom izdisaja glas napola istekao, uključimo u vježbu i zvuk koji ćemo lagano ispuštati; izgovoriti kraću rečenicu s tim ostatkom izdisaja što nam je ostao. Cilj je pretočiti dah u zvuk neprimjetno i neprekinuto (Apps, 2009: 186).

2. Govorite na visini koja vam odgovara

Visina svakoga glasa mora biti prirodna. Ako se previše trudimo govoriti preglasno ili pretiho, glas će se naprezati i te nakon nekog vremena zvučati umorno. Treba pronaći visinu koja nam najviše odgovara. Uдахnite pa duboko izдахnite, ugodno i glasno. Visina izdah je visina na kojoj će glas zvučati najprirodnije. Nakon što ste glasno izдахnuli, recite nekoliko riječi na toj istoj visini (Apps, 2009: 187).

3. Paziti na zamor/odmor glasa

Isto kao i svaki mišić u tijelu, i glas se može umoriti. I njima je potrebno vrijeme mirovanja, odnosno tišina. Stres je veliki neprijatelj glasu. Dolazi do kočenja dijelova tijela i glas nema potrebnu slobodu za pravilno funkcioniranje. Ako se takve stvari zanemaruju, može doći do preopterećenja te oštećenja glasa. Bitan je uдах i otpuštanje napetosti, razgibati vrat, ramena te gornji dio tijela. Vilica isto tako zna biti uzrok problema. Radi se o zglobovima koji se tijekom dana rastegne jako puno puta i ponekada mu je potrebno određeno vrijeme da se oporavi (Apps, 2009: 187).

4. Izbjegavati nazalan prizvuk

Nazalan prizvuk primarno vežemo za stanje prehlade i začepljenosti nosa. No ima slučajeva kada je glas nazaliziran bez ikakvih simptoma prehlade. Ako sav zvuk izvire iz nosa, zbog lijenosti mekog nepca i skupljanja jezika, zvuk koji izlazi bit će jednoličan, snažan te neugodan za slušanje. Zvučat će potisnuto te biti lišen emocionalnog aspekta.

Potrebno je aktivnije koristiti dah. Nazalan prizvuk nastaje zbog lijenosti daha. Vježbajte govorenje zadihanim glasom da biste osjetili protok zraka. U glas je potrebno vratiti ravnotežu, stoga treba poraditi i na drugim rezonatorima.

Nužno je razgibati usta i vilicu. Opustite se. Jako otvorite usta, kao kad zijevate. Čin zijevanja jako je koristan za vilicu. Pri zijevanju se povećava unos zraka i prirodno rastežemo sve mišićice lica. Govornoj aparaturi osiguravate spontanu vježbu.

Ponekad postoje i ozbiljniji uzročnici nazalnosti kao što su polipi, tumori, problemi s krajnicima. Takve stvari se dakako rješavaju sa za to specijaliziranim liječnikom (Apps, 2009: 188).

5. Izbjegavati oklijevanje i mucanje

Radi se o pojavama koje se javljaju u različitoj mjeri. Kada nismo sigurni što želimo reći, kada nas uhvati trema, dolazi do blagog zastajkivanja u govoru.

Ne treba žuriti s disanjem. Ako žurimo, dišemo visoko u prsima i ne uzmemo dovoljno zraka da održimo rečenicu do kraja. Bitno je usporiti i pravilno disati (Apps, 2009: 189).

6. Izbjegavati zadihani glas

Oni koji govore samo zadihanim glasom znaju koliko je to zamorno te u kojoj mjeri on ograničava komunikaciju. Kada osoba ima naviku govoriti zadihanim glasom, to obično upućuje na oštećenje govorne aparature. Kod zadihanoga glasa glasnice se ne uspijevaju pravilno spojiti stoga zrak bježi između njih. Zadihanost najčešće stvara oštećene glasnice, natečenost pa čak i ciste (Apps, 2009: 192).

7. Opustite grlo i vilicu

Udobno se smjestite u stolac i zatvorite oči. Zijevnite i otvorite grlo dok to činite. Pustite duboki „Aaaah“. Ponovite nekoliko puta. Polagano se uspravite i otvorite oči.

Sljedeća vježba je za vilicu i oslobađanje glasa. Dok gledate prema dolje, iznenada širom otvorite usta. Opustite se. Pogledajte gore i iznenada širom otvorite usta. Opustite se. Ponovite nekoliko puta (Apps, 2009: 43).

Vježbe za oslobađanje napetosti izuzetno su važne za glas i njegovu prirodnu reprodukciju jer jednom kada je tijelo opušteno, glas može činiti ono što mu priroda nalaže, a to je slobodno odjekivati u prostoru.

8. Načela FVGI (Fonetske vježbe za glas i izgovor)

Redoslijed i sistem vježbi za glas i izgovor određeni su shvaćanjima vježbi da je govor autonomna aktivnost i da je govor organizirana aktivnost. Kada je slučaj da je govor autonomna aktivnost, vježbe se moraju što bolje vezivati uz govor, jer je to jedini način da se govorni organi učine što spremnijima za prihvatanje govora. S druge strane, govor je isto tako i organizirana aktivnost stoga on iziskuje stalni senzorički nadzor. Prevelika napetost govornih organa izostat će ukoliko tijekom vježbi dođe do fokusiranosti govornih osjetila (Varošaneć-Škarić, 2010: 60).

9. Točke glasa tjelesnog spleta (vokalna korporalna shema)

Postoje četiri važne točke kroz koje se određuje glasovni tjelesni splet, a to su: donje disanje (abdominalno-dijafragmatsko disanje), prsna kost (primarno držak prsne kosti: lat. *manubrium sterni*), prednje tvrdo nepce i slušanje.

10. Redoslijed FVGI

Prema Varošaneć-Škarić (2010: 61) za FVGI potrebno je da se izvode određenim redoslijedom, uzimajući u obzir da se fonacijski i inicijacijski dio govora moraju uskladiti. U početku se te vježbe usvajaju u cjelini, a tek nakon što se dovoljno uvježbaju (govorimo o nekoliko tjedana) mogu se izvoditi na dnevnoj bazi u jednom manjem ciklusu kako bi se glas zagrijao i govorni organi pripremili za govor. Redoslijed ide ovako:

1. Protezanje i opuštanje
2. Duboko disanje
3. Impulsno razmjerno glasno glasanje trzajem iz pleksusa
4. Produženo foniranje vokala
5. Produženo foniranje uz pojačano samoslušanje
6. Početne dvije vježbe
7. Impulsno izgovaranje riječi
8. Produženo foniranje uz masažu grla i spuštanje grkljana
9. Vratolomno brzo brojenje u šaptu
10. Početne dvije vježbe

11. Prednjonepčana točka vibrotaktilnog osjeta
12. Produženi i jaki izgovor bezvučnih frikativa
13. Govor s pritivorenim nosom
14. Sinteza vježbi
15. Razgibavanje govora

Svaka od gore navedenih vježbi podrobno je opisana u Varošaneć-Škarić (2010: 62-94).

Fonetska njega glasa i izgovora knjiga je od deset poglavlja kroz koja nas autorica jasno i sustavno vodi kroz široka područja glasa i izgovora. Ova knjiga ističe se time što ukazuje na važnost fonetskih vježbi za glas i izgovor. U današnje doba nije upitna važnost primjerice o tjelovježbi i zdravoj prehrani, međutim malo je poznato da je i ljudskome glasu potrebna njega i vježba. Gotovo da i nema profesije koja ne uključuje verbalnu komunikaciju, stoga je briga o svom glasu vrlo nužna i važan dio komunikacijske kulture.

Životne navike

Jedna isto tako bitna stavka, na koju se ponekad čak i zaboravlja su životne navike pojedinca. Kao što sportaši moraju raditi na svojoj snazi i mišićima, isto je tako bitno za osobe kojima je glas alat pri svakodnevnome radu, da ga njeguju i čuvaju. U to se ubrajaju svi oni savjeti koji su ponekada uzimani zdravo za gotovo. Neke od stvari na koje se treba obratiti pozornost su glasno govorenje, odnosno vikanje. Svima se dogodi da katkada povise ton glasa, međutim bitno je da to traje kratko i da ne naprežemo glasnice previše. Poznato je isto tako da grlo treba vlažiti, shodno tome, preporuča se ispijanje dovoljne količine tekućine tijekom dana, primarno misleći na vodu. Neminovno je reći kako bi se alkohol i cigarete trebali izbjegavati jer nikotinski dim nepovoljno utječe na glasnice, dok alkohol uzrokuje dehidraciju, samim time i podražaj glasnica. Trebalo bi izbjegavati i jako začinjenu hranu, kao i gazirana pića, izbjegavati zagušljive prostore i prašinu.

Sve navedene fonetske vježbe u prethodnim poglavljima dovode do pravilnog glasa i izgovora stoga ih je bitno pravilno i po potrebi učestalo izvoditi. Pravilna postura tijela isto tako doprinosi pravilnome izgovoru.

Vježbe za glatkoću

Kao što i sam naslov kaže, vježbe za glatkoću izvode se u svrhu poboljšanja tečnosti govora odnosno da sam govor glatko teče iz našega govornoga aparata. Osim gore navedenih vježbi predložiti ćemo još neke.

Vježba 1

Radi se o niski od 20-tak riječi, točnije 23 dugih i teških riječi³ pomoću kojih se nastoji povećati govorna glatkoća i izbjeći nepotrebne zvučne stanke. Riječi su dugačke i teške upravo iz razloga da se jezik i čeljust dobro razgibaju i zagriju te budu spremni za daljnji rad. Cilj je da se navedene riječi točno izgovore u što kraćem vremenu. One su ekstrahirane iz rječnika te s internet portala (navedeno u fusnoti). Prikaz slijedi u tablici ispod.

abdikacija
antropocentričan
decentralizacija
deficijentan
deindustrijalizacija
fundamentalizam
gastroenterologija
grupocentrizam
indoktrinacija
kolaboracionalizam
konstitucionalist
kontinentalnost
kontingentnost
makrovaskulatura
najzainteresiraniji
neprepoznatljivost
otorinolaringologija
pluskvamperfekt
prijestolonasljednik

³ Sve riječi preuzete su s Hrvatskog jezičnog portala te Rječnika sociologije i socijalne pedagogije (Bosanac, Mandić, Petković: 1977.)

reminiscencija
teritorijalnost
ultraimperijalizam
utilitaristički

Vježba 2

Kao što je već spomenuto, glas se razvija na isti način kao i mišići, a to je konstantnim vježbanjem. Te vježbe rezultirat će skladnošću glasa, proširenjem njegova raspona te na kraju krajeva, jasnijim izgovorom. Vježba obuhvaća sljedeće radnje: izdah, udah te izgovaranje svakog zvuka onoliko dugo koliko se može disati. Izgovaraju se vokali odnosno otvornici. Započinje se vokalom *i* budući da se radi o vokalu s najvišom frekvencijom. Potom *e*, *a*, *o*, *u*. to bi izgledalo ovako: *iiiiiiii*, *eeeeee*, *aaaaaaa*, *ooooooo*, *uuuuuuu*.

Vježba 3

Vježba koja će isto tako pomoći pri glatkoći govora izgovaranje je hrvatskih uzrečica, takozvanih lomilica, koje zahtijevaju široko otvaranje usta. Neke od njih su prikazane u tablici ispod.

Na štriku se suši šareni šosić.
Riba ribi grize rep.
Navrh brda vrba mrda.
Cvrči cvrčak na čvoru crne smrče.
Jare lajalo i prolajalo.

Vježba 4

U sljedećoj vježbi profesionalnim će se govornicima postavljati određena pitanja na koja oni trebaju što glatkije odgovarati. Ovu vježbu nazvati ćemo vježbom vijesti. Upotrijebit će se transkribirane vijesti i napisati pitanja na koja govornici moraju odgovoriti kada poslušaju vijesti. Pitanja za vježbu biti će postavljena tako da se odnose na informativni dio vijesti.

Tekst 1

„Od 2019. klub Mint na dvije etaže i 700 kvadrata bio je omiljena destinacija mladih. Na otvorenju im je pjevala Jelena Rozga, pedeseti rođendan proslavila Severina. Odmah je predstavljen kao mjesto s novim konceptom zabave, žive glazbe domaćih i regionalnih izvođača ali i cabareta. Policija je štetu sada procijenila na 100.000 eura. Vlasnici očajni poručuju: »ovo je udarac u samom finalu jer trebao je proraditi za desetak dana, nakon ljetne pauze«. Na instagram storiju još jučer su objavili poziv za hostese.“ (RTL televizija, voditelji Tomislav Jelinčić i Ana Brdarić Boljat, emitirano 20. rujna 2023., 19:00 h)

Tekst 2

„Imamo pobjednika. Riječ je o Dini Bošnjaku iz Velike Gorice koji je u cilj utrčao u 19 sati i 31 minutu. Nažalost nije oboren rekord cenera iako je konkurencija zaista jako velika. 3300 je prijavljenih trkača koji su otrčali trasu kao što i sam naziv utrke kaže – cener, odnosno dugu 10 kilometara. Ona se trči ulicama oko centra grada Zagreba. Startni cilj je ovdje na trgu bana Jelačića i naravno da je za to vrijeme, za vrijeme trajanja utrke, do 20 sati i 15 minuta su te ulice zatvorene za sav promet. Natjecatelji osim iz Hrvatske dolaze iz još 26 zemalja svijeta, što znači da se ova zagrebačka utrka svrstala u svjetski trkački kalendar. A osim ovog događanja na trgu, imamo i popratni program na Europskom trgu u Mađarskom kulturnom centru. Moramo reći da su trkače bodrili vjerni navijači. Njih je puno više nego što je samih trkača. Trkači posebno vole ovu utrku zato što se održava noću i zato što je jedna savršena atmosfera. Pa sada poslušajmo što su nam rekli prije samog početka.“ (HRT 1, novinarka Anamarija Krvarić, emitirano 5. studenog 2023., 19:00 h)

Iz gore navedenih vijesti izvući ćemo četiri pitanja za prvi tekst i četiri pitanja za drugi tekst na koja profesionalni govornici moraju odgovoriti. Na kraju će se od njih tražiti da sažmu vijest i ukratko ju ispričaju.

Pitanja za Tekst 1

1. Koje godine je otvoren klub *Mint*?
2. Na koliko etaža je klub te koliko kvadratnu površinu zauzima?
3. Tko je pjevao, odnosno, zabavljao goste prilikom otvorenja kluba?
4. Na koliki se iznos nakon požara procjenjuje šteta?

Nakon što ste odgovorili na ova pitanja, molimo Vas da ukratko prepričate o čemu se u tekstu/vijesti radi.

Pitanja za tekst 2

1. Kako se zove pobjednik utrke?
2. Kako se zove utrka na kojoj je pobijedio?
3. Koliko je duga trasa koja se trči?
4. Do koliko su sati zatvorene ceste za sav promet?

Nakon što ste odgovorili na ova pitanja, molimo Vas da ukratko prepričate o čemu se u tekstu/vijesti radi.

8. Zaključak

Govor je dio naše svakodnevice kao i identiteta. Uči se i usvaja od najranije dobi, što putem drugih ljudi, što preko elektroničkih medija. Govor je sredstvo izražavanja naših misli i želja, dar je koji izdvaja čovjeka od ostalih bića i koji predstavlja poveznicu između ljudi i ljudskih zajednica. Dok je govor s jedne strane izdvojen kao uobičajena i svakodnevna pojava, s druge strane treba napomenuti se ipak radi o složenoj strukturi. U današnje doba, mladi koji još formiraju svoj govor, uvelike to čine upravo preko elektroničkih medija, stoga smatram da posao TV voditelja uistinu mora obavljati govorni profesionalac te pritom što je više moguće izbjegavati disfluentnosti. Svakako mislim da je teško održavati savršenu fluentnost tijekom vođenja čitave emisije, međutim, zato postoje školovani ljudi i vježbe koje mogu biti od velike koristi. Školovanje televizijskih voditelja i općenito govornika mora prožimati cijeli niz umijeća koji su potrebni za rad na ovom najpopularnijem mediju. Počevši od upečatljivog glasa, korištenja jasnih rečenica pa sve do glatkog služenja standardnim jezikom. Sve to karakteristike su fonetskoga rada na Hrvatskoj televiziji.

Oblici govorne disfluentnosti koji su izdvajani u ovome radu poput punjača, ponavljanja, umetanja i artikulacijskih pogrešaka, zapravo su i najčešći oblici disfluentnosti. Budući je hipoteza upućivala na činjenicu da su muškarci disfluentniji u govoru, ovim istraživanjem je ta činjenica pobijena. Od ukupno četiri mjerene disfluentnosti, kod muškaraca je došlo do većeg broja ponavljanja i umetanja, dok žene prednjače u punjačima i artikulacijskim pogreškama.

Treba uzeti u obzir i činjenicu da su disfluentnosti s druge strane sastavni dio govora te većina ljudi na njih niti ne obraća pažnju. Ako smo u ulozi profesionalnog govornika, svakako na to treba obratiti pažnju i svakodnevno raditi na usavršavanju govora. Televizija je vodeći elektronički medij stoga se treba voditi briga o glasu osoba koje na njoj rade. Bitno je paziti na to kakav se govorni model pruža publici jer su oni ti koji s druge strane sve to slušaju.

Prilikom ovog istraživanja dolazim do zaključka da bi se na ovome problemu ipak trebalo malo više poraditi, no s druge strane, disfluentnost je nešto protiv čega se u opuštenom voditeljskom govoru i dijalogu, vjerujem, teško boriti.

Literatura:

Apps, J. (2011). *Moć glasa. Kako da vas čuju i vole slušati*. Lekenik. Ostvarenje d.o.o.

Bakran, J. (1996). *Zvučna slika hrvatskoga govora*. Zagreb. Ibis grafika.

Bortfield, H., Leon, S.D., Bloom, J.E., Schober, M.F. (2001). Disfluency rates in spontaneous speech: Effects of age, relationship, topic, role, and gender. *Language and Speech*, 44, 123–147.

Golub, G. i Vidović Zorić, A. (2022). Poštalice u medijskome govoru. *FLUMINENSIA*, 34 (2), 367-396. <https://doi.org/10.31820/f.34.2.5>.

Horga, D. (1994). Tečnost govora u elektroničkim medijima. *GOVOR XI*, 2, 15-21.

Mildner, V., Liker M. (2010). *Proizvodnja i percepcija govora*. Zagreb. FF Press.

Nenadić El Mourtada, Ž. i Varošaneć-Škarić, G. (2010). *Sugovorni prozodijski znaci u televizijskom govoru informativnoga programa*, str. 167-185. Članak u knjizi: *Proizvodnja i percepcija govora* (2010). Mildner, V., Liker M.

Olsson, J. (2010). *Forenzička lingvistika*. Zagreb. Nakladni zavod Globus.

Peruško, K., Vidović Zorić, A. Usporedba disfluentnosti u hrvatskome kao izvornome i inome jeziku // 37. međunarodni znanstveni skup Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku "Jezik i migracije". Knjižica sažetaka. Osijek: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Filozofski fakultet Osijek, 2023. str. 145-146

Škarić, I. (1986). Određenje govora. *Govor*, 3 (2), 2-16. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178296>

Škarić, I. i Varošaneć-Škarić, G. (1994a). Ocjene televizijskih govornika. *Govor*, 11(1), 1-7

Škarić, I. i Varošaneć-Škarić, G. (1994b). Skupna slika govora Hrvatske televizije. *Govor*, 11 (2), 1-14.

Škarić, I. i Varošaneć-Škarić, G. (1999). *Vježbe za glas i izgovor*

Škarić, I. (2009). *Hrvatski izgovor*. Zagreb. Nakladni zavod Globus

Varošaneć-Škarić, G. (1995). Govorni stilovi u informativnim emisijama. *Govor* XII, 1, 71-78.

Varošaneć-Škarić, G. (1998a). *Zvučne osobine ugone glasa*. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu.

Varošaneć-Škarić, G. (1998b). Relativna spektralna energija i ugon glasa. *Govor*, 15 (1), 1-34. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/174299>

Varošaneć-Škarić, G. (2005). *Timbar*. Zagreb: FF Press.

Varošaneć-Škarić, G. (2010). *Fonetska njega glasa i izgovora*. Zagreb: FF Press.

Varošaneć-Škarić, G. (2019). *Forenzična fonetika*. Zagreb: Ibis grafika.

Varošaneć-Škarić, G., Bašić, I. i Šegvić, B. (2023). Comparative analysis of conversational strategy of interruption and disfluency in political interviews conducted in Croatia and English. *Suvremena lingvistika*, 95, 81-107. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/306427>

Vidović Zorić, A. (2021). Mirjana Matea Kovač: Govorna fluentnost u stranome jeziku. Split, Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet, 2020. *Govor*, 38 (1), 95-101. <https://doi.org/10.22210/govor.2021.38.01>

Vuletić, B. (2006). *Govorna stilistika*. Zagreb. FF Press.

Vuletić, D. (1991). *Istraživanje govora*. Zagreb. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60056>

Emisije s interneta:

Kod nas doma (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=OJ9GSAKqQfo&t=2s> (preslušano 21. listopada 2022.)

Kod nas doma (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=4BiRXp99lyI&t=4s> (preslušano 21. listopada 2022.)

Kod nas doma (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=6xsuZrBOj48&t=233s> (preslušano 2. studenog 2022.)

Kod nas doma (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=94ThQ7yYnbs&t=19s> (preslušano 2. studenog 2022.)

Kod nas doma (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=vOPh2QbDTgE&t=484s> (preslušano 2. studenog 2022.)

Kod nas doma (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=dV5GY41F6SA> (preslušano 16. studenog 2022.)

Na rubu znanosti (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=qokCNoXMvTY> (preslušano 20. studenog 2022.)

Na rubu znanosti (HRT) https://www.youtube.com/watch?v=L5qK_Dv37CE (preslušano 20. studenog 2022.)

Na rubu znanosti (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=8qLcfjZvWTw&t=81s> (preslušano 20. studenog 2022.)

Na rubu znanosti (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=pmyiVmOX7Ko> (preslušano 20. studenog 2022.)

Nedjeljom u 2 (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=a3ZSwon0aLE&t=732s> (preslušano 2. srpnja 2022.)

Nedjeljom u 2 (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=TQKknGEhhMM&t=4s> (preslušano 2. srpnja 2022.)

Nedjeljom u 2 (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=ZElodCGdv0Q> (preslušano 2. srpnja 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=-VO9SR35874> (preslušano 12. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=GpFU45fvNgM&t=2s> (preslušano 12. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=jhzYMJk5tqU&t=1s> (preslušano 12. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=X6o60MqFIds&t=2s> (preslušano 12. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) https://www.youtube.com/watch?v=zveLnEt_OLE&t=7s (preslušano 12. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=cYTok3sKswE&t=60s> (preslušano 16. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=e33J-khzCvs> (preslušano 16. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) https://www.youtube.com/watch?v=dD0uu7_MJrs (preslušano 16. prosinca 2022.)

Otvoreno (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=kPLtiSU2hpo> (preslušano 16. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=rf3TYbBbVGU> (preslušano 2. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=tPmZRd50ruo&t=70s> (preslušano 2. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=C0a2fBUFPnY&t=702s> (preslušano 2. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=JDQedB3abQk> (preslušano 2. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=FfxPx1nG3Ic> (preslušano 5. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=bxFedNw8JuE> (preslušano 5. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=ure1gm9NkDM&t=2s> (preslušano 5. prosinca 2022.)

Peti dan (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=y-x8cos8G0U&t=2s> (preslušano 5. prosinca 2022.)

5.com s Danielom (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=PJw-t5sETU> (preslušano 25. studenog 2022.)

5.com s Danielom (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=zjeYPTdVODw> (preslušano 25. studenog 2022.)

5.com s Danielom (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=w3B0IZtw698&t=7s> (preslušano 25. studenog 2022.)

5.com s Danielom (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=u5wQ8nQ9dmw&t=18s> (preslušano 25. studenog 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=XhVgAljAQUI&t=3s> (preslušano 4. srpnja 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=4vydcHn0CUY&t=2s> (preslušano 4. srpnja 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=gTLqR1rymtk&t=2s> (preslušano 4. srpnja 2022.)

Riječ i život (HRT) https://www.youtube.com/watch?v=Eo_9K8I9AK4&t=4s (preslušano 4. srpnja 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=upcj6hkwqcM&t=25s> (preslušano 28. rujna 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=hdrjETSlrTc&t=68s> (preslušano 15. ožujka 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=b0qvGFagd5g&t=60s> (preslušano 15. ožujka 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=OIQLG1SjPao&t=85s> (preslušano 20. travnja 2022.)

Riječ i život (HRT) https://www.youtube.com/watch?v=YJJ_1aD5gns&t=118s (preslušano 25. svibnja 2022.)

Riječ i život (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=s6uTz-o7OI4&t=27s> (preslušano 30. lipnja 2022.)

Romano Bolković – 1 na 1 (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=77fvaGcfX5c&t=9s> (preslušano 10. siječnja 2023.)

Romano Bolković – 1 na 1 (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=HNPZKp1E1uY&t=50s> (preslušano 10. siječnja 2023.)

Romano Bolković – 1 na 1 (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=c05GaPINrWo&t=4s> (preslušano 10. siječnja 2023.)

U svom filmu (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=HmIMZfWL1yA&t=7s> (preslušano 23. siječnja 2023.)

U svom filmu (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=GDwLyd1-k-4&t=7s> (preslušano 23. siječnja 2023.)

U svom filmu (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=5FaGh1ViOcM&t=2s> (preslušano 23. siječnja 2023.)

U svom filmu (HRT) <https://www.youtube.com/watch?v=MIMekZbyGfQ> (preslušano 23. siječnja 2023.)

Izvori:

Boersma, P. and Weenink, D. (2005). *Praat: doing phonetics by computer*, <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/> (pristupljeno 11. ožujka 2022.)

Microsoft Excel, Excel 2021 (verzija 16.0). microsoft.com/en-us/microsoft-365/excel (pristupljeno 10. veljače 2023.)

Microsoft Word, Word 2021 (verzija 16.0). microsoft.com/en-us/microsoft-365/word (pristupljeno 5. veljače 2023.)

Sažetak

Usporedba disfluentnosti u govoru televizijskih voditelja i voditeljica

Govor je, nažalost, dar s kojim se ne rode svi. On se uči te godinama, ako ne i čitav život, usavršava. Temeljno je komunikacijsko sredstvo i odraz našega identiteta. Svaka osoba je ponekada disfluentna i može se reći da se radi o normalnoj pojavi. No ipak, postoje osobe od kojih se očekuje minimalno korištenje disfluentnosti, ako ne i da je ona svedena na nulu, a to su televizijski voditelji.

Kao cilj ovoga rada postavljeno je utvrđivanje koje su od četiri mjerene disfluentnosti najizraženije te kod kojega su spola više zastupljene. Istraživanje je provedeno na 5 muških ispitanika, odnosno TV voditelja i na 5 ispitanica, odnosno TV voditeljica. Svi ispitanici zaposleni su u istoj televizijskoj kući te su sve snimke njihovog govora preuzete s iste platforme. Od svakoga je preuzeto po pola sata govora i na temelju toga su se izvlačile disfluentnosti koje su bile u središtu istraživanja, a to su punjači, ponavljanja, umetanje i artikulacijske pogreške. Na temelju rezultata mjerenja u ovome istraživanju, donesen je zaključak da su žene disfluentnije od muškaraca; češće i više koriste određene disfluentnosti.

KLJUČNE RIJEČI: govor, identitet, istraživanje, disfluentnost, TV voditelji

Abstract

Comparison of disfluency in the speech of television presenters

Speech is unfortunately a gift which is not given to everyone. It is learnt by years, if not your whole life, and you can only improve it. It is fundamental communication tool and reflection of our identity. Every person can sometimes be disfluent and we can call it normal phenomenon. But still, there are some people from whom is expected to use bare minimum of disfluency, if not none, and these are TV presenters.

As main aim of this work is set to determine which of four measured disfluency is most conspicuous and at which gender, male or female. Research is based on 5 male examinee, regarding TV presenters and on 5 female examinee, also regarding TV presenters. All examinees are hired in the same TV house and all the recordings of their speech are taken from the same platform. From each and every is taken exactly half an hour of speech and based on that, four main disfluencies which are center of the research, such as fillers, repeating, insertion and articulation mistakes are extracted.

Based on results of measuring in this research, a conclusion is brought that females are more disfluent than men; they use certain disfluency more often than men.

KEY WORDS: speech, identity, research, disfluency, TV presenters